

ברכות לה-לו - שתה שמן זית

ברכה על שמן זית

רי"ף מסכת ברכות דף כה עמוד א

ואי שתי ליה משתיא אזוקי מזיק ליה ולא מברך עליה

רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה ב

הסוחט פירות והוציא מהן משקין מברך עליהן בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות, חוץ מן הענבים והזיתים שעל היין הוא מברך בורא פרי הגפן ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן בתחלה הוא מברך בורא פרי העץ, במה דברים אמורים שהיה חושש בגרונו ושתה מן השמן עם מי השלקות וכיוצא בהן שהרי נהנה בשתייתו, אבל אם שתה השמן לבדו או שלא היה חושש בגרונו מברך עליו שהכל, שהרי לא נהנה בטעם השמן.

טור אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רב

ואי שתי ליה בעיניה אזוקי מזיק ליה ולא יברך עליו כלל. ופי' ה"ר יוסף לאו דוקא חושש בגרונו אלא אורחא דמילתא נקט וה"ה נמי אם אינו חושש בגרונו אם נותן שמן הרבה לתוך אניגרון מברך עליו שהרי נהנה ממנו. אבל **בה"ג** כתב שאין לו לברך אלא אי כייבין ליה חינכיה דמיכוין לרפואה ומיתהני מיניה אבל ליכא רפואה אפילו נותן שמן הרבה הוי אניגרון עיקר ואין לו לברך על השמן. וכן כ' הר"ם מרוטנבורק, וכ"כ הרמב"ם ז"ל אם שתה אותו לבדו או שלא היה חושש בגרונו מברך עליו שהכל. ואין נראה מה שכתב שאם שתה אותו לבדו שיברך עליו דקאמר' בגמרא אי דשתייה בעיניה אזוקי מזיק ליה פי' ולא יברך עליו כלל! ויותר נראה סברא ראשונה לברך אף כשאינו חושש דכיון שהוא נהנה למה לא יברך. אדרבה יותר פשוט הוא שצריך לברך עליו כשאינו לרפואה מכשהוא לרפואה:

בית יוסף אורח חיים סימן רב

ומה שכתב רבינו ויותר נראית סברא ראשונה וכו'. כלומר שמה שהסכימו בו בה"ג והר"ם והרמב"ם שאם אינו חושש בגרונו אינו מברך על השמן אינו נראה ויותר נראית סברא ראשונה שהיא סברת ה"ר יוסף שאפילו אינו חושש בגרונו אם נותן שמן הרבה לתוך אניגרון מברך על השמן דכיון שהוא נהנה מן השמן למה לא יברך עליו אדרבה יותר פשוט הוא שצריך לברך עליו מכשהוא לרפואה ומיהו מתוך דברי הרשב"א נתיישב זה שכתב (לו. ד"ה הכא) דכל ששותהו על ידי אניגרון ומתכוין בו לרפואה מברך עליו בורא פרי העץ דהוי ליה שמן עיקר וכל שאין מתכוין לרפואה אלא לאכילה הוי ליה אניגרון עיקר ואינו מברך אלא על האניגרון

כסף משנה הלכות ברכות פרק ח הלכה ב

תימה דכיון דאזוקי מזיק אין לברך עליו? וכן פירש"י וכך כתב הרי"ף ז"ל ואי שתי ליה משתא אזוקי מזיק ליה ולא מברך עליה, וכבר תמה עליו הטור בסימן ר"ב. ורבינו מפרש שלא אמרו אי דשתי ליה אזוקי מזיק אלא לאפוקי מה שאמרו שיברך עליו בורא פרי העץ אבל כיון דאע"ג דאזוקי מזיק נהנה הוא מברך [שהכל]:

שלמי ניסן סימן יב

ושבועתי לבאר די"ל בדעת הרמב"ם, דבשזיל שיברך
ברכה הראויה בעינין שיהיה הנאת חיד
והנאת מעיו, (ויש לעיין מסוגיא דמוטעממת וי"ל), וכל
שמן איכא תרי חסרונות שאינו נהנה ממנו, ושהוא
מזיק לגופו ואין הנאה לגוף מזה, וכלשון המאירי
"השותה שמן זית לבדו הן לרפואה כגון חושש בגרונו
הן שלא לרפואה אינו מברך כלל שאין כאן שום
הנאה, ואדרבא לעינין הזנה מזיק הוא לגוף", ובשותה
ע"י איגרון יש לו בזה קלת טעם, וכמו שכתב
במאירי בהמשך דבריו "ושיש צו הנאת טעם מעט",
אבל מ"מ עדיין הוא מזיק לגופו ואין לו בהנאת גופו
שום תועלת מזה, אלא דאם שותהו לרפואה מהני
דבזה חשיב דגופו נהנה מזה, ומש"ה צעי להרמב"ם
תתי דישתהו לרפואה, ושישתהו ע"י איגרון. אבל
כל דבזר ליה חזא תנאה מברך שהכל, דהרי לא
"נהנה" מטעם השמן.

אבן האזל הלכות ברכות פרק ח הלכה ב

ונראה דסובר הרמב"ם דכיון דעכ"פ יש לו תועלת מכיון ששותה אותו ואפשר שותה אותו בשביל שיש דברים דשמך מעלי לזה, ולכן אף דאזוקי מזיק ליה ואין דרך לשתותו מברך שהכל. והוי כמו קמחא דשערי שם ל"ו ע"א. ומצאתי שכ"כ הבי"ח ופר"ח והחמד משה, והחמד משה הביא ממה דפסק הרמב"ם דכוסס את השעורה פטור מחומש לפי שהזיק את עצמו, ומוכח דאף היכי דמזיק ליה מברך, אכן שם אמר בגמ' קמ"ל כיון דאית ליה הנאה בעי ברוכי, וכאן כתב הרמב"ם שהרי לא נהנה בטעם השמן? וצריך לומר דהא דכתב שהרי לא נהנה הוא רק לומר דלא יברך ב"פ העץ משום דלא נהנה כדמתהני אינשי וכמו דכתב הרי"ף דלא רגילי אינשי לספויי קמחא והוי נשתנה לגריעותא לעינין זה וכמו שכ' שם בה"ג להדיא אבל כיון ששתה עכ"פ בשביל איזה תועלת חייב לברך.

רמב"ם הלכות תרומות פרק יא הלכה א

התרומה ניתנת לאכילה ולשתייה ולסיכה שהסיכה היא כשתייה שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו, והשתייה בכלל אכילה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוך דבר שדרכו לסוך, לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן הטהור ומדליק את הטמא וזהו הנקרא שמן שריפה בכל מקום.

רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף לה עמוד ב

ומבואר בדברי הרמב"ם שחל דין "ניתן" בחפצא של תרומה דניתנת לאכילה ולשתייה וסיכה כדרכה וכשכהן מקיים את הניתן שבחפצא הריהו מקיים את מצות אכילת התרומה. והדין דזר שאכל תרומה חייב לשלם חומש חל באופן שאילו היה אוכלה כהן היה מקיים באכילתו הניתן שבחפצא דהיינו באכילה ושתייה וסיכה כדרכה. והנה יש ב' דיני אכילה שלא כדרך אכילתו: **א**) דין שלא כדרך אכילתו **בכל איסורים שבתורה** דאינו לוקה אלא אם אכל כדרך אכילתו ואם ליכא הנאת אכילה כלל פטור, וכגון שאכל חלב חי דלא לקי (וכדמבואר בפסחים כד: וברמב"ם פי"ד מהל' מאכ"א הל' י' - י"א). **ב**) דין דרך אכילת הך חפצא גופא שחל באכילת תרומה מעשר שני ושביעית דהיינו דאם אכל את החפצא שלא כדרך אכילתו המיוחדת אף על פי דהוי מעשה אכילה בכל התורה כולה לא קיים את הניתן של החפצא להאכל כדינו, וכדמבואר ברמב"ם... וכן בשביעית פסק הרמב"ם (פ"ה מהל' שמיטה ויובל הל' א' - ג') וז"ל פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה וכו' לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות כדין תרומה ומעשר שני ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר. דבר שדרכו לאכול חי לא יאכל אותו מבושל ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי עכ"ל. ובהל' תרומות (פ"י) קבע הרמב"ם דהאיסור זר בתרומה וחיוב חומש חלין עליו רק אם הזר מקיים הניתן שבחפצא דתרומה במקום הכהן שכתב (שם הל' א' - ב') וז"ל זר שאכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש וכו' אחד האוכל דבר שדרכו לאכול ואחד השותה דבר שדרכו לשתות ואחד הסך דבר שדרכו לסוך וכו' עכ"ל. ובהי"א (שם) הוסיף וז"ל והשותה שמן והסך את היין כל אלו משלמין את הקרן ולא את החומש עכ"ל.

ויש לדון מהו גדר דין אכילה בברכות הנהנין? ופשיטא דאי אכל באופן דשלא כדרך אכילתו דכל איסורים שבתורה דלא הוי מעשה אכילה כלל, ואינו מברך עליו כלל. אלא דיש לעיין מה הדין באופן דהוי מעשה אכילה אלא דאינו דרך אכילת הך חפצא גופא? והנה בסוגיין מדמינן דין השותה שמן של תרומה לענין חומש לדין ברכת הנהנין. ונראה דלרמב"ם השותה שמן הוי מעשה אכילה בכל התורה כולה אלא דאינה דרך אכילת הך חפצא דשמך גופא, דאין דרך בני אדם לשתות שמן לבדו, ומשום הכי פטור מחומש (כדפסק הרמב"ם פי"ה מהל' תרומות הל' י"א) משום דבתרומה בעינן דרך אכילת הך חפצא גופא. ולפי"ז נראה דהרמב"ם סובר דבברכות נמי דין ברכה המסוימת

בברכות בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה תלוי באכילת הך חפצא בדרך אכילתה המיוחדת לה, דברכה מסוימת חלה על הנאת אכילת הך חפצא, ורק כשאכלו אכילה בדרך אכילתו אית ליה הנאת החפצא. וע"כ בשותה שמן לבדו, שאין זה דרך אכילת השמן עצמו וליכא דרך אכילת החפצא, אינו מברך את הברכה המסוימת דבורא פרי העץ.

ובביאור שיטת הרמב"ם דהשותה שמן מברך שהכל, י"ל **דהרמב"ם סובר דברכת שהכל אינה חלה על הנאת החפצא אלא על הנאת הגברא ממעשה אכילה, וע"כ אף אם נהנה שלא כדרך אכילת הך חפצא מברך שהכל**. ולפי"ז נראה לבאר את כוונת הרמב"ם במש"כ (פ"ח מהל' ברכות ה"ב) וז"ל אבל אם שתה שמן לבדו וכו' מברך שהכל **שהרי לא נהנה בטעם השמן** עכ"ל, דר"ל שלא נהנה מהחפצא של השמן כדרכו, דשמן לבדו אינו עומד לשתייה אלא לסיכה, וע"כ אינו מברך את ברכת בורא פרי העץ שחלה על החפצא אלא מברך ברכת שהכל, מכיון דעכ"פ נהנה ממעשה האכילה בתורת גברא.

...ועיין בגמ' לקמן (לח א) "שתיתא רב אמר שהכל נהיה בדברו ושמואל אמר בורא מיני מזונות. אמר רב חסדא ולא פליגי הא בעבה הא ברכה, עבה לאכילה עבדי לה רכה לרפואה עבדי לה". ומבואר דבשתיתא רכה דלרפואה עבדי לה מברך שהכל. והקשה הרשב"א (דף לח א ד"ה שתיתא) וז"ל וא"ת דכיון דלא מיכוון אלא לרפואה בעלמא לא מברכין עליה אלא שהכל, והא שמן ע"י אניגרון היכא דמיכוון לרפואה מברכין עליה בורא פרי העץ, ואפשר לומר דשאני הכא דכיון שאין דרכו ליהנות ממנו בהכין אלא לרפואה בעלמא ואין עיקר הנאתו בהכי לא מברכין עליה אלא שהכל דלאו במילתיה קאי, אבל שמן ע"י אניגרון דרך הנאתו היא בדרך שתייה וכו' כשמתכוון לרפואה ה"ל שמן עיקר ודרך הנאתו לפיכך מברכין עליו בורא פרי העץ ואף על פי שהוא מתכוון לרפואה כדאמרן דמ"מ דרך עיקר הנאתו הוא עכ"ל. הרשב"א חילק דשתיתא רכה עשויה רק לרפואה ולכן מברכין עליה שהכל, משא"כ שמן ע"י אניגרון דהוי מאכל אלא דבכהאי גוונא מתכוון האוכל לרפואה, וע"כ מברך עליו בורא פרי העץ. ולפי מה שביארנו נראה דדבר העשוי בעיקרו לרפואה אין מברכין עליו ברכה מסוימת משום דאין החפצא עומד להנאת אכילה כחפצא ואינו נאכל להנאת אכילתו אלא לתכלית הרפואה, אמנם מכיון דמ"מ אית ליה לגברא הנאה ממעשה האכילה מברך עליו שהכל. משא"כ בשמן דאניגרון דכשאוכלו לרפואה הריהו אוכלו כדרך אכילת החפצא, ומשו"ה מברך בפה"ע.

ולפי"ז צ"ע בסברת שאר הראשונים (רש"י והרי"ף) דסברי דבשותה שמן לבדו אינו מברך כלל, דאמאי אינו מברך שהכל כדין האוכל כרבא וסלקא חי, וקימחא דחיטי ושתיתא רכה? וצ"ל דס"ל דבשמן אזוקי מזיק לגופיה וליכא שום הנאה, ולא הוי מעשה אכילה כלל בכל התורה כולה, וע"כ סברי דאינו מברך כלל. משא"כ היכא דהוי אכילה שלא כדרכה דהחפצא ומ"מ אית ליה לגברא הנאה מהאכילה מודים דמברך שהכל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רב סעיף ד

שמן זית, אם שתאו כמות שהוא אינו מברך עליו כלל, משום דאזוקי מזיק ליה; ואם אכלו עם פת, אינו מברך עליה דפת עיקר ומברך על העיקר ופוטר את הטפילה; ואם שתאו מעורב עם מי סלק"א (הנקרא אניגרון), שאז אינו מזיק אדרבא הוא מועיל לגרון אם הוא חושש בגרונו, הוה ליה שמן עיקר ומברך עליו: בפה"ע; ואם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה, הוי ליה אניגרון עיקר ואינו מברך אלא על האניגרון (שהכל).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רב סעיף ד

(לא) הו"ל שמן עיקר - דמרכז ומרפא את הגרון ואף על גב דהאניגרון מרובה על השמן דלא אזלינן כאן בתר רוב המשקה אלא כל דבר שעיקר כוונתו הוא עיקר לענין הברכה והשני נפטר בברכתו:

(לב) ומברך עליו בפה"ע - ולאחריו מעין ג' אם שתה כשיעור:

(לג) אניגרון עיקר - ומשמע מדברי ה"ט"ז דמיירי שמי הסילקא הם הרוב לגבי שמן ולפיכך השמן נטפל לו. אבל **המ"א** כתב דאפילו באניגרון מועט נמי אניגרון עיקר כל שאינו לרפואה אלא לאכול ומברך על האניגרון ופוטר השמן:

(לד) שהכל - כ"כ הרמב"ם שם וכ"מ בתר"י והמג"א תמה דהא מבואר לקמן בסי' ר"ה דברכת מי השלקות הוא בפה"א והגר"א מיישבו דהכא שמתקנו לשתייה הרי הוא כמשקה וברכתו שהכל:

פסקי תשובות אורח חיים סימן רב

סעי' ד', שו"ע: שמן זית אם שתאו כמות שהוא אינו מברך עליו כלל משום דאזוקי מזיק ליה, ואין נהנה ממנו (מ"ב סק"ז). אבל אדם שטבעו משונה ונהנה משתיית שמן מברך על השמן 'שהכל', כיון שסוף סוף הנאה אית ליה ואסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה, אבל אינו מברך בופה"ע (בשמן זית) כיון שלרוב העולם אין הנאה כלל משתיית שמן וגם מזיק הוא, בטילה דעתו, ושאר שמנים **פשוט** שברכתן 'שהכל' למי שנהנה משתייתן.

ברכה על קמח חטים

רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף לו עמוד א

תוס' ד"ה קימחא דחיטי. וז"ל נראה דלא מיירי בקמחא ממש דא"כ לא שייכא ביה ברכה דבורא פרי האדמה אלא מיירי בקמחא שקורין אישקלא"טיר או בקמח שעושין משבולת שועל שמייבשין בתנור עכ"ל. ולפום ריהטא נראה בביאור דבריהם דר"ל דאי אפשר לברך ברכת בורא פרי האדמה על קמח שנטחן דק דק דלית ליה צורת פרי, וע"כ פירשו דמיירי בקמח שלא נטחן כ"כ דאית ליה צורת פרי, וע"כ לר"י ברכתו בורא פרי האדמה. אלא דזה אינו נכון דהוכחנו מהגמ' (דף לט א) "מיא דסלקא כסלקא" דלא בעינן צורת פרי לברכת בורא פרי האדמה. וע"כ י"ל דס"ל לתוס' דאין לומר דמיירי בקמח הנטחן דק דק (כדמשמע ברש"י) משום דלכולי עלמא אין דרך אכילה בכך ואין לברך על זה ברכה מסוימת, וע"כ פירשו דמיירי בקמח שלא נטחן לגמרי ופליגי אי דרך אכילתו בכך ומברכים עליו בורא פרי האדמה או אין דרך אכילתו בכך וברכתו שהכל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ה

קמח, אפילו של חטים, מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות; לא שנא נטחן דק דק; לא שנא נטחן קצת ועדיין יש בו טעם של חטים; לא שנא קמח של קליות.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ה

(כ) מברך עליו שהכל - דאף דאכל את החטה כשהוא בעין ברכתו בפה"א כנ"ל בס"ד הכא כיון שנשתנה החטה שנטחן עומד להתעלות ולעשות ממנו פת וקודם לזה יצא מכלל פרי ולדרך אכילתו לא בא:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רד סעיף א

על דבר שאין גדולו מן הארץ, כגון: בשר בהמה, חיה ועוף, דגים, ביצים, חלב, גבינה, ופת שעפשה, ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל, ונובלות שהם תמרים שבשלם ושרפם החום ויבשו, ועל הגובאי, ועל המלח, ועל מי מלח, ועל המרק, ועל כמהין ופטירות, ועל קורא הגה: (שהוא) הרך הנתוסף באילן בכל שנה שקורין (פלמיטו) (טור), ועל לולבי גפנים, ועל שקדים מתוקים שאוכלים אותם כשהם רכים בקליפיהם, ועל חזיזי והוא שחת, ועל קרא חיה, ועל קימחא דשערי, ועל שכר תמרים ושכר שעורים, ועל מי שעורים שמבשלים לחולה, ועל עשבי דדברא שאינם נזרעים, ועל שבת שקורין אניט"ו (ר"ל אני"ס), ועל כמון וכסבור (דלטעמא עבידי ולא לאכילה), ועל החומץ שעירבו במים עד שראוי לשתות מברך: שהכל.

https://en.wikipedia.org/wiki/Sabal_bermudana

ברכה על מי פרות

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רב סעיף ח

דבש הזב מהתמרים, מברך עליו שהכל. וכן על משקין היוצאין מכל מיני פירות, חוץ מזיתים וענבים, מברך: שהכל.

משנה ברורה סימן רב

(מו) עליו שהכל - דמה דכתיב בתורה זית שמן ודבש היינו תמרים היוצא מהן דבש אבל דבש גופא זיעה בעלמא הוא ואינו בכלל פרי:

(מז) על משקין היוצאין וכו' - כגון יין תפוחים וכה"ג בין אי איתרמי שיצא מאליהן ובין שיצא ע"י כתישה וסחיטה ברכתן שהכל דזיעה בעלמא הוא דאין נקרא משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים בלבד:

שער הציון: (נד) ואותן פירות שרוב אכילתן הוא על ידי סחיטה, דעת הרשב"א דמברכין על מימי סחיטתן כמותן, אבל לדעת הרא"ש בכל גווני מברך שהכל, וכן סתם המחבר לקמן בסימן ר"ה סעיף ג, עיין שם בפרי מגדים והגרי"א, ואפשר דרק מטעם ספיקא סתם הכי, דבברכת שהכל בודאי יוצא. אחר כך מצאתי שכן כתב במאמר מרדכי, ונפקא מינה לענין דיעבד, וצריך עיון:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רה

ב על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן, אף על פי שאין בהם אלא טעם הירק; וה"מ כשבשלם בלא בשר, אבל בישלם עם בשר, מברך עליו שהכל. ג אם סחטן, אינו מברך על אותם משקין אלא שהכל.

משנה ברורה סימן רה ס"ק יד

(יד) אם סחטן וכו' - דיותר יוצא טעם הירק ע"י בישול מעל ידי סחיטה ולכן אפילו בפירות שדרכו למיסחטינהו גם כן ברכתן שהכל ואפילו אם כתשן נמי דינא הכי:
שער הציון: (כא) זהו להרא"ש שהביאו המחבר לעיל בר"ב סעיף י, ומפני זה כתבתי דאפילו בשדרכו למיסחטה נמי דינא הכי, וכשיטת הרא"ש שם, עיין שם, דכן נראה מסתימת המחבר [הגר"א ופרי מגדים], ואף דהמחבר תלה הדבר בר"ב סעיף י' בפלוגתא וכאן סתם כהרא"ש, משום דבשהכל יוצא בדיעבד לכולי עלמא [מאמר מרדכי], ולפי זה לכאורה בדיעבד אם בירך בורא פרי האדמה יצא: